

בורא התמונות

שירים מאת סנדו דויד, הוצאת "יבול".

רך, כביכול, כאותו המלים בלשון הרכה, יודע
הוא לעשותן מיקשה, לחצוב בהן דמות ולהשמיע
בהן צליל כבאבן הנוקשה; אך אין הוא פוסק
מלהיות משורר הדמות והצליל שהיו לאחד. ואם
יאמר האומר: פלוני המספר ציורי הוא כצייר,
הרי לא ביקש לומר בזה אלא שאותו פלוני
קליטתו את היקום ואת החיים היא אסתטית,
כלומר, חושית, ולא אבסטרקטית, ואף-על-פי
שדרכו של החומר שלו, לשון המלים, להיחפז
אל ההפשטה, הוא עוצר בהן ומחזיר להן את כוחן
החוש-הציורי הראשוני. והוא הדין בשירה
שמשוים אותה למוזיקה. אין השירה רוצה
להיות מוזיקה, ואם היא נעשית צלילי-מלים
בלבד אין היא שירה אלא פחות ממנה ואין
היא מוזיקה אלא פחות ממנה, כי חסרה בה
המשמעות ההגיגית-האמוצינאלית שבמלה וכן
גם חסרה היא את המסתוריות התהומית שבטהרת
הצלילים, הרחוקים מהגיון-אגשים ממושע.

והוא הדין בשיר המבקש להיות תמונה
וציור, כשירו של סנדו דויד. כשבאים הצבעים
שבציור ומסובבים זה את זה ומשתרבים זה
בתוך זה, יוצרים הם הרמוניה או דיס-הרמוניה
הפועלת כדרכה, באורה וב"חומה" וב"ריתמוס"
שלה ובכוחה שלה. אך כשבאים הם במלים אין
פעולתם פעולה, כי אין הם ממינם ואין בהן
במלים מכוחם של צבעים אלא בדרך ההשאלה,
כבאותו שיר של סנדו דויד "צבעים":

על שדות ירקים ענן אפר
ששש זקנה זחל על שטי הטבלת
רוקנת. לכפותה.

וסקמים צחורים קצפים לקטר.

יש בשיר קטן זה חמישה צבעים. אך בשיר
לא הצבעים כשהם לעצמם פועלים אלא המלים
— שהיו לצליל לא בשעה שהן מדברות בצליל
לים דווקא; שהיו לצבעים לא בשעה שדווקא
צבעים הן מונות; אלא כשהן יוצאות, כביכול,
מ"גדרן" ופועלות על ההפשט כצלילים על אוזן
וכצבעים על עין. והשיר הזה לא חוויה ציורית
הוא מוליד, כי רשמו כמי שמלקט מלים לעשותן
תרגיל של תחביר ושוקד לטפול לכל שם-עצם
איוה תואר, למען שלימותם של המשפטים.
השיר פועל לעתים פעולה ציורית באין דעת
ובאין כוונה כשהמלים גואות מעוצר אונים
ועוברות את גדות עצמן והן לא רק שרות אלא

סנדו דויד קרא לספר שיריו "בורא
התמונות". ואמנם רוב שיריו הם תמונות, ציור
רים, רישומים, גם אקווארלים. חלק משיריו
הוקדש לצייר מארסל יאנקו, שרישומו בא
בשער ספר השירים. אם עיקרה של אמנות
היא תמונה, מראה, לשון המראות, "שפת חש"
אין בלשון המשורר ושפת ה"דומיות" בפי
סנדו דויד — הרי תנאי הותנה בכך אפילו
מצד אסתטיקן כבנדיטו קרצ'ה, שתהא התמונה
מגלמת רגש, שהיא הרגש מתלבש בתמונה.
ואם התמונה מבקשת להיות גם שיר, הרי
תביעה נוספת יש לתבוע מאותה תמונה, שיהיו
לה גם קול, צליל, קצב-של-תנועה. איחודם של
שלושה אלה: תמונה-רגש-צליל ומיזוגם הגמור
זה בזה עד כדי חילוף-תיפקודם, עד כדי שהצליל
נעשה רגש והתמונה נעשית תנועה-של-קצב —
הם הם שעושים את השיר ומביאים אותו לידי
ליבוב, שעושים אותו מציאות מיוחדת, מחוייבת
הקיום. כי הנה על דרך הניתוח אתה מונה
בשיר צליל וקצב ומראה ורגש, ולפעמים גם
רעיון, — אך לא כל אחד לבדו הוא השיר
ואין השיר נגלד וחי עד שכל אלה יחד חודרים-
עוברים זה את זה, הורסים זה את זה ונבנים
זה מזה, נוטלים זה מזה וגותנים זה לזה, מתבט-
לים זה בפני זה ובסוד-מעשה-מרכבה של יסוד-
בתוך-יסוד ואופן-בתוך-אופן עולה שיריותם וכוב-
שת, עולה ריגונם ושולט בנפש אדם.

לא כן שיריו של סנדו דויד. "אבסטרקט-
ציה" שבהם הפרידה את יסוד הציור משאר
יסודות השיר והשליטה אותו לבדו. שירו הוא
יסוד ולא הרכבה. צבעים באין צלילים. דומיה
ולא קול. שטח בלא עומק. שני ממדים בלבד,
כדרך הציור, ולא ממד העומק. ואם כל תפארתו
של ציור וכל נצחונו הוא שבבורא התמונות על
שני ממדיהן יוצר בנו אילוזיה של עומק, חוויה
של עומק, בחינת בורא יש מאין, — הרי השיר
שבא במקום תמונה אין בו אותה סגולה ואותה
יכולת. כל מאמצו הוא שיגיע למקומו של ציור,
שיצליח ליצור אותם שני ממדים בלבד. אכן,
אין אמנות אחת יכולה לבוא במקומה של אמנות
אחרת. אין היא באה אלא כדי משל לשם
תהילתה של אמנות אחת תוך כדי השוואתה
לאמנות אחרת. אם יאמר האומר: פלוני המשורר
פוסל דמיוניתו כפוסל (פ' פתוחה), אין זה בא
להשמיע אלא שבחו של מעשהו, שעם שחמרו

וצבע מפרשים דרכו של אדם בדרך שלהם, כמו בטרם היות "מלים", בצירוף הפרימיטיבי שבמע"ר, וכן אחר האנפליציה של המלים, בצירוף המודרניסטי. וכן גם אתה שומע בשירי של סנדו דויד אמת אחרת: "מאל-אמת, / מאל-חיים / הוא בורא אמת — / וחיים". וגם היא "אמת" לקוחה מחוץ לשירה ויש בה דעת הרבה. וכבר הקדים שאל טשרניחובסקי ושר בכליל הסוניטות, "על הדם", בשם האמנים והציירים ושאר "כוהני היופי": "מתהום איהויה קראנו לתחיה / לרבות קולות בסערה מפליאה" — והדברים על "גל-אמת" ו"גל-חיים" הם חזרה על מישנה ידועה ובלתי-יודאית, האומרת למציאות שקר ולאמנות אמת. בשעה שהאמנות אינה אלא חלק מהמציאות, והיא אמת באמתה של מציאות ושקר בשקרה...

ש"י פנואל

גם מאירות; לא רק מדברות דברים, שלשמים נוצרו, אלא גם מנגנות. אין-דעת זו ואין-כוונה זו אינן מצויות כלל בשירו של סנדו דויד. ואף-על-פי ששיר אחד שלו אומר: "השיר רה זעקה טרם דעת" — אין דברים אלה אלא מין ידיעה הבאה מעבר לשירתו. בשירו אין זעקה כלל, כי הכול שם פורט על ה"דומיות" ועל ה"תוגות". וכנגד חוסר הזעקה יש שם דעת, שלא ממקור השירה היא באה, כמו, למשל, בשיר "בורא התמונות", שממנו לקוח השם לספר כולו, והמוקדש לצייר מארסל יאנקו, שנאמר בו: "קווים וצבע, / מפרשים דרכו / פמו המלים". דעת היא זו, הלוקחה ממפרשי אמנות שונים, ולא כן הדבר. קווים וצבע אינם מפרשים בשום פנים דרכו של אדם כמו המלים. אילו היה כך לא היה הצירוף כורח לגפשו של אדם כביטוי והאדם היה מסתפק במלים. קווים

ספר שער החסידות

תורות, שיחות, סיפורים ופרקי-תולדות של חכמי החסידות מומן הבעש"ט ועד ימינו, בצירוף מבואות והערות מאת אליעזר שטיינמן, הוצאת מ. גיומן, ת"א, תשי"ז.

לגן עדן, אלא גם גאולת העם היהודי והכשרתו לקדם את פני המשיח שיבוא במהרה בימינו. וכלום לא הסירו רביי החסידים הרבה מכושלים מדרבם ועלו והתיישבו בארץ ישראל הנכספת? הקדושה שבמעשה זה והקדושה שהוחדרה בחיי יום יום, בחולין של היהודים השקועים במ"ש שערי טומאה, כלום לא חשו בה גם אלה שביקשו דרכים מעשיות להחשט הגאולה?

איוו הכרת קדושה מצויה באימרתו של הרבי מקוצק "אני יהודי מכורך בתהילים". או תפילתה של אשת רבי לוי יצחק מברדיצ'ב: "יהי רצון, רבונו של עולם, שבסעודת שבת קודש, כשלו יצחק יבצע, המוציא מן החלות, יכוון בברכתו אותן הכוונות הטובות, שאני מכוונת בשעה זו שאני לשה ואופה את החלות לכבוד שבת קודש".

קשה למצוא ברשימה קטנה את המצוי בספר זה, הכולל כארבע מאות עמודים כפולים טורים בתבנית גדולה. יתכן, שתלוקה בולטת יותר בין הפרקים, עיטורי סופרים וקביעת נוסח אחיד לכל פרק ופרק, היתה מוסיפה על הנוחות שבעיון. אך אין זה אלא מעין נמש קל שאינו פוגם בנוי הפר-צוף.

המבוא הגדול בראש הספר ודברי הפתיחתא, שהקדים המלקט-העורך לרוב הדמויות, מהווים הם כשלצמם אוצר בלום. בקיאות וידענו מעמ-

"ארץ ישראל היא ארץ אוכלת יושביה, היינו, היושבים בה ואינם הולכים מחיל אל חיל".

מי דרש דרש זה? מי הצליח לצמצם את חכמת מציאותנו בפסוק קצר ושנון זה? היה אחד, רבי של חסידים, ר' יצחק מוורקי שבפולין, והוא שאמר זאת. ברוח הגדולה שלו ראה את תכונתה האמיתית של ארץ-ישראל. והיכן הובאו והוארו הדברים בספר "שער החסידות", שהעמידו לפנינו אליעזר שטיינמן.

ואין זה אלא אחד מאלפי אמרות, דברי חכמה ויראה ושנינות וגיבי נפש ולב של גדולי החסידות, שכונסו בספר הזה. כמאה וארבעים מראשיה ומ' מייסדיה, החל בבעש"ט וגמור באחרוני האדמו"רים של ימינו ממש, נאספו לכאן וכל אחד ואחד מיוצג במבחר תורתו ובמיטב מאמרו.

גדול מעשה זה כשלעצמו, ועליו ראוי א. שטיינמן לשבח מיוחד. מה רבה המסירות הדרושה כדי לחסט בסיפורי המעשיות החסידיים השונים ולהעלות מתוכם מלוא חפניים פנינים ומרגליות? התנועה החסידית בישראל שהשתעפה לשושלות ול"בתי-בתיים", לפעמים עוינים זה לזה, היתה בגיבושה תנועה, שראשיה קידשו את האדם מישראל וביקשו פורקן לנשמתו הנחונה ביוון הגולה. הגאולה היתה המוטיב החוזר ונשנה בדבריהם. ואין הגאולה רק גאולת הגוף והנפש של היהודי למען יוכשר לבוא